

הקדמה

מה אשיב לך, כל תגמולוהי עלי.
כוס ישועות אשא, ובשם ד' אקרא.

ואילו פינו מלא שירה כים,
ולשונו רינה כהמון גליו,
ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע,
ועינינו מאירות כשמש וכירח,
וידינו פרושות כנשרי שמים,
ורגלינו קלות כאיילות,
אין אנחנו מספיקים להודות לך, ד' אלקינו ואלקי אבותינו,
על אחת מאלף אלף אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות
שעשית עם אבותינו ועימנו.

בפסוקי התוכחה שבפרשת בחקתי נאמר: "והשמתי אני את הארץ, ושממו עליה אויביכם הישבים בה" (ויקרא כו, לב). פסוק זה הנראה כחלק מהפורענות העשויה לבוא על עם ישראל וארצו, מבואר על ידי חז"ל באופן אחר לחלוטין, וכך כתב שם רש"י (בשם התורת כהנים): "והשמתי אני את הארץ – **זו מידה טובה לישראל**, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה". לא זו בלבד שאין כאן פורענות, אלא אדרבא, יש כאן ברכה לישראל, שתהא הארץ שממה עבור אויביהם.

הרחבה של דברי חז"ל אלו מופיעה ברמב"ן שם וזו לשונו: "וכן מה שאמר בכאן 'ושממו עליה אויביכם', היא בשורה טובה, מבשרת בכל הגלויות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו. **וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו**, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה, ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם".

רבנו בחיי שם הרחיב עוד יותר וכתב: "ושממו עליה אויביכם – שממה תהיה לאויביכם, שלא ימצאו בה נחת רוח, ובשורה טובה היא לישראל. ומזה אמר שאף היושבים בה ינהגו שממה עליה, שלא יבנו עליה חומה ומגדל, וכל האומות ישתדלו לבנותה ואין להם כח, **ויש בזה סימן גדול לישראל, שמיום שחרבה לא קבלה אומה ולשון, ולא תקבל, עד שישונו אפרוחיה לתוכה**".

שורשיה של הבטחה זו, שעם ישראל יחזור לארצו, נמצאים כבר בספר בראשית, בהבטחות שהבטיח ד' יתברך לאבותינו, אברהם יצחק ויעקב, שזרעם, יירש את הארץ. וכך כתב רבנו בחיי בפרשת ברית המילה: "זכו ישראל במצוה זאת שהיא מוחזקת בידם ובה הובטחו... על מתנת הארץ, הוא שאמר: 'ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגרד' (שם, ח). יבאר שתהיה הארץ לישראל לאחוזת עולם – שלא יירשנה ולא יושבוה רק הם. **ואם אולי יגלו ממנה – ישובו לתוכה, כי אחוזת עולם היא להם, ולא לאומה אחרת.** והנה זה סימן גדול לישראל, כי מיום שגלו ממנה לא נתישבה שם שום אומה, ולא תתישב, **עד שישבו אפרוחיה לתוכה**".

פורענויות רבות עברו על עמנו, ושיאם בשואה האיומה שהשמדה כשליש מעמנו, והנה זכינו בדורות האחרונים לשוב אל ארץ אבותינו, ולהקים בה מדינה בחסדי ד', ומליוני יהודים נמצאים כבר בארץ הקדש, וקול התורה נשמע בארצנו.

בין האודים שזכו להינצל מאש ההשמדה ההמונית של השואה היה גם אבי מורי ר' ישעיה מרדכי ז"ל, שזכה לעלות לארץ ישראל, ומעלייתו לארץ ועד ימיו האחרונים הקדיש את חייו לביטחון המדינה. אבי ז"ל שירת בצבא הקבע ובמשרד הביטחון, ואף זכה בפרס משרד הביטחון על מסירותו וחריצותו בעבודה. פעמים רבות בעת שהיה לובש את מדי הצבא היה אומר: "כאשר אני לובש את מדי הצבא אני חש שבסופו של דבר – למרות כל הצרות והאסונות – אנחנו ניצחנו את הרשעים הארורים שזממו להשמידנו".

אבי ז"ל לא זכה ללמוד הרבה בילדותו, עקב התייתמותו בגיל צעיר מאביו ז"ל, ויציאת אחיו הגדולים מהבית. אך בבגרותו, לאחר שכבר הקים משפחה, התאמץ לחזור וללמוד, ובשנותיו האחרונות השתתף מדי יום בשיעור גמרא, ואף אירגן קבוצת אנשים אותם לימד משניות מדי שבת. אף בימי מחלתו הקשה, למרות היותו מיוסר בגופו, מסר נפשו והלך מרחק גדול ללמד את השיעור השבועי במשנה. כמו כן חינך אותי ואת אחי, שניבדל לחיים טובים וארוכים, לאהבת התורה, לאהבת הארץ ולאהבת ירושלים. תמיד המריצנו שנלמד ונצל היטב את הזמן, ופעמים רבות בזמן החופשות לקחנו לירושלים ולמקומות נוספים בארץ. בשנותיו האחרונות עודדני והמריצני שאעלה חידושי תורה על הכתב, ושמחה גדולה היתה לו עם כל מאמר שזכיתי לפרסם. ספר זה, מוקדש לעילוי נשמתו.

תיבדל לחיים טובים וארוכים אמי מורתי מרת מרים שתחיי, שהיתה לאבי לעזר בחינוך הילדים, ובהיותי תינוק נהגה כאימו של רבי יהושע בן חנניה, והיתה שמה את עריסתי במרפסת הפונה לכיוון הישיבה הסמוכה לביתנו, כדי שיידבקו אוזני בדברי תורה. לאחר מכן, בגיל הילדות ישבה לידי שעות רבות ועזרה לי

בלימודי, ותמיד עודדה אותי שארכוש עוד ועוד ספרי קדש. יתן ד' ותזכה לראות את כל צאצאיה ממשיכים ללכת בדרך התורה והמצוות, ותזכה לראות יחד עם כל בית ישראל בגאולה השלמה בקרוב.

לפני כשלוש שנים, ביום טוב ראשון של חג הסוכות תשס"ח, הסתלק מאתנו מורנו ורבנו, ראש ישיבתנו, הרב הראשי לישראל (בין השנים תשמ"ג-תשנ"ג), גאון הדור ומנהיגו, מרן הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל.

אף שהגיע לגיל מופלג של למעלה מתשעים שנה, היה רבנו בכוחותיו עד קרוב לשנתו האחרונה. נוהג היה רבנו לעבור לפני התיבה בתפילות היום הקדוש, יום הכפורים, ואנו, תלמידיו, שזכינו לשמוע אותו קורא בקול גדול את סדר עבודת הכהן הגדול ואת תפילת נעילה, קיוונו להמשך אריכות ימיו על ממלכתו, ולראות משמש ככהן גדול בבית המקדש.

שבר על שבר הושברנו חודשים ספורים אחר כך, בליל ראש חודש אדר ב' באותה שנה, עם חדירת מחבל בן בליעל לספרית ישיבתנו הקדושה, ורציחת שמונה בחורים צדיקים וקדושים, ובהם הקדוש יונדב חיים הי"ד, בנם של מחותנינו היקרים, הרב צמח ואלישבע הירשפלד, שיבדלו לחיים טובים וארוכים.

יהי רצון שמורנו ורבנו זצ"ל ושמונת הקדושים הי"ד יהיו מליצי טוב עבור כלל ישראל, ונזכה לראותם בקרוב קמים בתחיית המתים. ספר זה מוקדש גם לעילוי נשמותיהם הטהורות.

חסדי ד' אזכיר, תהלות ד', כעל כל אשר גמלנו ד'.

אודך ד' אלקי בכל לבבי, ואכבדה שמך לעולם.

כי חסדך גדול עלי, והצלת נפשי משאול תחתיה.

מלבד החסדים הפרטיים והכלליים שעשה ד' עמי מעודי עד היום הזה, אזכיר עוד את נס הצלתי באותו לילה נמהר, ליל ראש חודש אדר ב' תשס"ח.

באותן דקות ממש שבהן אירע הפיגוע, הייתי אמור להיכנס לספריה, ללימוד שיעור המתקיים באופן קבוע בספריה באותה שעה, וכפסע היה ביני ובין המות, שכן משמיים עכבוני כדקה או שתיים, כך שכאשר התקרבותי לישיבה כבר שמעתי את היריות, והודיעוני שמחבל חדר לספרית הישיבה. מתוך כך לא נכנסתי לספריה ולא נפגעתי, ברוך ד', ואף נמנעה ממני החויה הנוראה שהיתה מנת חלקם של חברי שבאו לשיעור, שאף אלו שלא נפגעו בגופם נתונים היו במתח נורא למשמע היריות על ידם ממש. ד' ירפא את שברם ואת שבר עמו בגאולה השלמה בקרוב.

על הספר

בחומש בראשית, העוסק בראשיתו של העולם ובראשיתה של האומה הישראלית, יש ציר מרכזי אשר עליו סובב החומש כולו. בכל אחת מן הפרשות מפורש או רמוז ענינם של ישראל וענינה של ארץ ישראל.

בפרשת בראשית אמנם לא מסופר על אבות האומה, אלא על בריאת העולם, ועל עשרת הדורות הראשונים שמאדם ועד נח, אבל גם בפרשה זו רמוזים ענינם של עם ישראל ושל ארץ ישראל, כמו שכתב רש"י הראשון לתורה, וכפי שיתבאר בספר זה.

בפרשת נח מתוארים גבולותיה של ארץ ישראל, וכן מסופר על אברהם אבינו, שהיה מצאצאיו של שם בן נח, שהתברך שדי ישכון באהליו.

בפרשת לך לך מופיע הציווי האלקי לאברהם אבינו ללכת לארץ ישראל. בכך מתגלה חשיבותה של ארץ ישראל. יחד עם ציווי זה מתבשר אברהם שהוא יהיה לגוי גדול. בהמשך הפרשה זוכה אברהם להבטחות מרובות שבניו יקבלו את הארץ.

בפרשת וירא זוכה אברהם להוליד את יצחק שבו יתקיימו כל ההבטחות האלקיות. כמו כן הוא זוכה להבטחה נוספת שבניו יקבלו את ארץ ישראל.

בפרשת חיי שרה מממש אברהם אבינו את הבטחות ד' על הארץ וקונה את מערת המכפלה. כמו כן הוא דואג להמשכיותו של עם ישראל בהשיאו את רבקה ליצחק.

בפרשת תולדות זוכה יצחק להוליד את יעקב שבו יתקיימו ההבטחות האלקיות. כמו כן הוא זוכה להבטחה מפי ד' שארץ ישראל תנתן לזרעו.

בפרשיות ויצא, וישלח זוכה יעקב להוליד את בניו שבהם יתקיימו ההבטחות האלקיות. כמו כן הוא זוכה להבטחות מפי ד' שארץ ישראל תנתן לזרעו.

בחלקו האחרון של החומש, **מפרשת וישב ועד סוף החומש**, מסופר על הדברים שגרמו לירידת יעקב ובניו למצרים, דבר המוכיח, שהברית שכרת הקב"ה עם אברהם, מתייחסת ליעקב ולבניו, כמו שכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות נדרים פ"ג מ"ט): "מפורש בתורה, שזרע אברהם סתם, אינו אלא זרע יעקב בלבד, והוא מה שאמר לו ד': 'ידע תדע כי גר יהיה זרעך' (בראשית טו, יג), ולא נתקיים זה אלא בזרע יעקב".

ספר זה עוסק בעיקר בציר המרכזי שעליו סובב החומש, כפי שהתבאר. כמו כן יש בספר מאמרים המתייחסים למעשים שעשו האבות והשבטים הנראים קשים מבחינה מוסרית, אך העיון בהם מלמד כי אף הם ממשיכים את הציר המרכזי של בחירת ד' בעם ישראל, ואת מימושה של הגזירה שנגזרה בברית בין הבתרים.

יהי רצון שתעמוד לנו זכות אבותינו, ומתוך העיסוק בהבטחות ד' לאבותינו הקדושים על עם ישראל ועל ארץ ישראל, נזכה לגאולה השלמה, בשלטון עם ישראל על ארץ ישראל כולה, מתוך אהבת ד' אותנו והשראת שכינתו עלינו בבנין בית המקדש, במהרה בימינו, אמן.

שלמי תודה

ברצוני להודות לכל הרבנים והמורים שמהם למדתי ושמהם אני זוכה ללמוד, ולכל החברים והתלמידים שמהם למדתי ושמהם אני זוכה ללמוד.

תודה גדולה חב אני לראש ישיבת "מרכז הרב" והרב הראשי לישראל (בין השנים תשמ"ג-תשנ"ג), הרה"ג ר' אברהם שפירא זצ"ל, מחבר הספרים "מנחת אברהם" (עד עתה יצאו לאור ג' חלקים), "מורשה" (עד עתה יצאו לאור ב' חלקים), וספרים נוספים, שקרבני תמיד בסבר פנים יפות, ועודדני וזרזני לכתוב את הדברים המתחדשים, ואף זיכה אותי ללמד בישיבתו הקדושה. כמעט כל המאמרים המופיעים בספר ניתנו כשיעורים בישיבה.

יבדל לחיים טובים וארוכים בנו, הרה"ג ר' יעקב שפירא שליט"א, ראש הישיבה, שמזכה אותי להמשיך ללמד בישיבה וזרזני להוציא את הספר.

כמו כן נתונה תודתי לרב שמחה כהן זצ"ל, שהיה הר"מ שלי בישיבה התיכונית במשך שלוש שנים והתווה את דרכי בלימוד התורה.

יבדל לחיים טובים וארוכים הרב צבי פריינד שליט"א, מחבר הספר "עטרת צבי" על מסכת עבודה זרה, שהיה גם הוא הר"מ שלי בישיבה התיכונית והעמיק בי את חשיבות לימוד התורה.

תודתי נתונה לראשי מכון מרחבים – מרכז תורני ליהדות ולחינוך, הרב יגאל שפרן שליט"א והרב יששכר גואלמן שליט"א, שקרבוני בסבר פנים יפות וזיכוני לשבת במחלקת המחקר של המכון ולכתוב שם מאמרים תורניים, ואחר כך ללמוד במכון, וחלק גדול מהמאמרים המופיעים בספר ניתנו כשיעורים גם במכון.

חלק גדול מהמאמרים המופיעים בספר ניתנו כשיעורים גם ב"ישיבת ירושלים לצעירים" בראשותו של הרב ירחמיאל וייס שליט"א, ובישיבה הקטנה "מורשה" בראשותו של הרב הלל פלסר שליט"א, שגם בהן זוכה אני ללמד.

תודה מיוחדת לחמי ולחמותי ר' צבי ומתוקה אלפר הי"ו, שעוזרים לנו בכל אשר אנחנו צריכים, זרזוני להוציא ספר זה לאור ואף הרימו תרומה משמעותית להוצאתו. חלק מהמאמרים התבררו בשיעורים שניתנו לקבוצת ידידים שהיתה מתאספת בביתם בשבתות ללימוד תורה.

תודה מיוחדת לאחי הרב יגאל שליט"א, ראש ישיבת "ישועת מרדכי" (על שם אבינו ז"ל). כמעט כל מה שנכתב בספר נידון איתו בעל פה, ובנוסף לכך הוא גם קרא חלק גדול מהדברים והעיר עליהם.

כמו כן יעמוד על הברכה אחי הרב יצחק יפתח שליט"א, שעזר לי בשלבים שונים של הספר ואף קרא חלק מהדברים והעיר עליהם.

תודה לאחייני הרב איתמר שמעון נ"י, עורך הקונטרס "פלח הרמון" על תחילת מסכת בבא קמא, שקרא חלק מהמאמרים והעיר עליהם הערות חשובות.

תודה מיוחדת לכל בני ובנותי הגדולים שעזרו בהקלדה, בהגהה, בהערות ובהארות.

כמו כן ברצוני להודות לחברי הרב שלמה כ"ץ נ"י, הרב מנחם קלנגל נ"י, הרב גרשון באס נ"י ורבנים נוספים, שהמריצו אותי להוציא ספר זה לאור ואף קראו חלק מהמאמרים והעירו את הערותיהם החשובות.

תודה מיוחדת לרב זאב נוימן שליט"א שהגיה את רוב הספר. תודה מיוחדת לרב רפאל וסרטייל נ"י שהמריץ אותי מאד להוציא ספר זה לאור ולהוסיף בו מאמרים, וכמו כן קרא חלק גדול מהמאמרים והעיר עליהם הערות רבות וחשובות.

תודה לרב חיים רפאל עטיה שליט"א ולאשתו שתחי' על עיצוב העטיפה.

חלק מהמאמרים כבר ראה אור במספר בטאונים, בעיקר בבטאון "שמעתין", ותודתי לעורכיו הרב דב שחור שליט"א, הרב אריה שלום שליט"א ולשאר העורכים.

כאן המקום להזכיר שארבעה מאמרים כבר התפרסמו בספרי "הדר העולם", וחשבתי שלא להביאם שוב בספר זה, אבל חזקו עלי דברי חברי שמשום "אל תמנע טוב מבעליו" יש להביאם גם בספר זה, וכולם הובאו בתוספת עריכה ומקורות.

כל המאמרים בספר לא היו נלמדים ונכתבים לולא עזרתה המתמדת של אשתי היקרה ארנה, מנשים באהל תבורך, שלוקחת על עצמה בשמחה את עול הבית, כדי שאהיה פנוי לעסוק בתורה מתוך שלוה והרחבת הדעת, ואף קראה חלק גדול מהדברים והעירה עליהם. שלי ושלכם – שלה הוא.

יזכנו ד' לראות את צאצאינו הולכים בדרך התורה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו מעתה ועד עולם, ונזכה לראות בקרוב, יחד עם כל עם ישראל, ברוממות קרנם של ישראל, ברוממות קרנה של ארץ ישראל, ברוממות קרנה של ירושלים עיר הקדש, בביאת המשיח ובבנין בית המקדש.

שנת השישים ושלוש למדינת ישראל

ארבעים ושלוש שנה לשחרור ירושלים ומקום המקדש